

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Exoot: de begripsgeschiedenis van de invasie-ecologie, van Linnaeus tot Darwin

Peeters, N.G.J.

Citation

Peeters, N. G. J. (2026, January 20). *Exoot: de begripsgeschiedenis van de invasie-ecologie, van Linnaeus tot Darwin*. Noordboek, Gorredijk. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4287367>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4287367>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

EXOOT

NORBERT PEETERS

**DE BEGRIPSGESCHIEDENIS
VAN INVASIE-ECOLOGIE,
VAN LINNAEUS
TOT DARWIN**

NOORDBOEK

Aan: Th.C.W. Oudemans

Exoot

De begripsgeschiedenis van de invasie-ecologie, van Linnaeus tot Darwin

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van rector magnificus prof.dr. S. de Rijcke,
volgens besluit van het college voor promoties
te verdedigen op dinsdag 20 januari 2025
klokke 13.00 uur

door

Norbert Gerard Jacobus Peeters

geboren te Oss

in 1985

Promotores: Prof. dr. J.W. McAllister

Prof. dr. G.R. de Snoo

Copromotor: Dr. J.J.M. Sleutels

Promotiecommissie: Prof. dr. T.R. van Andel

Prof. dr. B. Gravendeel (Radboud Universiteit)

Prof. dr. H.G.M. Jorink

Prof. dr. L.T.G. Theunissen (Universiteit Utrecht)

— INHOUDSOPGAVE —

INLEIDING DE GEBOORTE VAN EEN NIEUWE ONKRUIDKLASSE	9
0.1 Partizanenstrijd tegen het exotenbeleid	14
0.2 Invasieveling, onkruid & kolonist	22
0.3 Probleemstelling en opzet van het proefschrift	24
0.4 Filosofische methode	28
0.5 Begrip: on-kruid	32
0.6 Herkomst van onkruid	34
0.7 Definitieproblemen	37
0.8 Plant op de verkeerde plaats	41
0.9 Wieden	45
 DEEL 1	
TOPOGRAPHIA BOTANICA - LINNAEUS ALS WEGBEREIDER VAN DE INVASIE-ECOLOGIE	55
Inleiding	57
Vraagstelling	63
Amoenitates Academicae	66
Vier pre-linneaanse voorbeelden van ontaarding	68
1 Francis Bacon (1561-1626) & Giambattista della Porta (1535-1615)	71
2 Joost van Ravelingen (1573-1623)	73
3 Georg Everhard Rumphius (1627-1701)	75
4 John Josselyn (1638-1675)	76
 HOOFDSTUK 1 NIEUWPLANTERS	79
1.0 De coloniis plantarum	80
1.1 De Japanse Guernsey-lelie	82
1.2 <i>Topographia botanica</i>	85
1.3 Verspreidingsmethoden van planten	89
1.4 Mens-geassisteerde plantenmigratie	91
1.5 Volksplantingen	94
1.6 De filosofische semantiek en metaforiek van De coloniis plantarum	100
 HOOFDSTUK 2 PARADIJSBERG	105
2.0 Dynamische standplaatsgebondenheid in Linnaeus' plantentopografie	106
2.1 Linnaeus' bodembeginsel	108

INHOUDSOPGAVE

2.1.1	Plantaardige toponymie in <i>Critica botanica</i>	108
2.1.2	Geboorteplaats als accidentele eigenschap	111
2.1.3	Differentiatie van het plaatsbegrip in <i>Flora Svecica</i> & <i>Stationes plantarum</i>	115
2.1.4	Plaats in de plantensystematiek	116
2.1.5	Voedingsbodems en voedselketens	117
2.1.6	Nutsgronden in <i>Stationes plantarum</i>	122
2.1.7	Systematisering van het plaatsbegrip	124
2.1.8	De band tussen bodem en plant	126
2.2	Linnaeus' migratiebeginsel	128
2.2.1	Geologie in <i>De telluris habitabilis incremento</i>	128
2.2.2	Plantensuccessie en landaanwas	131
2.2.3	De ringen van Ararat	134
2.2.4	Het vermenigvuldigingsvermogen van planten	139
2.2.5	Het verspreidingsvermogen van planten	142
2.2.6	Interpretatief twistpunt	145
2.2.7	Nabootsende tuinbouwkunde	146
2.2.8	Allegorie op de tuinbouw in <i>Hortus Cliffortianus</i>	149
2.2.9	De paradijselijke banaan	154
2.2.10	Herscheping van de paradijsberg	156

HOOFDSTUK 3	STAATHUISHOUDKUNDE VAN DE NATUUR	159
3.0	Sociomorfe benaderingen van het plantenrijk	160
3.1	Vier aspecten van oeconomia	165
3.1.1	Huishoudkunde	165
3.1.2	Landseconomie	167
3.1.3	Goddelijke huishoudkunde	167
3.1.4	Dierlijke huishoudkunde	169
3.2	Opkomst van het begrip 'natuurhuishoudkunde' in de vroegmoderne tijd	170
3.3	Wederkerigheid in <i>Oeconomia naturae</i>	174
3.4	Huishouding van het plantenrijk in drie levensstadia	177
3.4.1	<i>Propagatio</i>	177
3.4.2	<i>Conservatio</i>	179
3.4.3	<i>Destructio</i>	181
3.5	De macht van de huishoudkundige metafoor	181
3.6	Oorlog van allen tegen allen	182
3.7	Staatkundige natuuropvatting	186
3.8	Botanisch staatsbestel	187
3.9	Binnen de perken	191
3.10	Linnaeus' kameralisme	194

DEEL 2

BUITEN(N)ISSIG - INVASIEVE EXOTEN IN

DE VROEGE PLANTENGEOGRAFIE	201
Inleiding	203
Literatuurverantwoording	206
Van plantentopografie naar plantengeografie: Kant, Von Humboldt en Wallace	207

HOOFDSTUK 4 WATERPEST	221
4.0 Beschimping van een nieuwkomer	223
4.1 “Echte inboorling”	226
4.2 <i>Babingtonia pestifera</i>	232
4.3 Waterpest in Nederland	241
4.4 Nuttige nieuwkomers	247
4.5 Het lot van de brede waterpest in Nederland	250
4.6 Darwins kolonistenlijst	253
4.7 Een nieuwe onkruidklasse	257

HOOFDSTUK 5 LEGENDA VAN HERKOMST	261
5.0 Het debat rondom herkomst in de invasie-ecologie	262
5.1 Menselijke invloed op plantengeografie	267
5.1.1 Henslows leestekens	267
5.1.2 <i>Cybele Britannica</i> en anti-linneaanse systematiek	271
5.1.3 Botanisch burgerschap	273
5.1.4 Alphonse de Candolles commentaar	277
5.1.5 De kloof tussen mens en plant	278
5.1.6 Beantwoording van de eerste vraag	282
5.2 Vreemdelingenflora	284
5.2.1 <i>Florula Keelingensis</i>	284
5.2.2 Kerguelen & Vuurland: een vreemd floristisch verbond	290
5.2.3 <i>Autochtonoi</i>	294
5.2.4 Verzonken-continenthypothese	298
5.2.5 Zoutwaterexperimenten	301
5.2.6 Vogels, vissen & ijsbergen	305
5.2.7 Beantwoording van de tweede vraag	307

HOOFDSTUK 6 KARDOEN	311
6.0 Darwin en de invasie-ecologie	312
6.1 De eerste ‘invasieve’ exoot	317
6.1.1 De ecologische impact van de kardoeninvasie	321
6.1.2 Uitheemse gevaren voor een inheemse vegetatie	324
6.1.3 Ijsberen op eilandbezoek	329
6.1.4 Het zwaard van uitroeiing	335
6.1.5 Beantwoording van de eerste vraag	339
6.2 De plantaardige strijd om het bestaan	340
6.2.1 Malthus, Linnaeus en het feestmaal van de natuur	345
6.2.2 Invasieve exoten in <i>Origin of Species</i>	349
6.2.3 Darwins staatshuishoudkunde	354
6.2.4 Amerikaanse Midas-flora	357
6.2.5 Dominantie van Europese onkruiden	361
6.2.6 Beantwoording van de tweede vraag	366
 CONCLUSIE	 369
i Exotische kolonist	371
II Exotisch onkruid	376
iii Exotische invasieveling	378
Bibliografie	381
English summary: Alien – A conceptual history of invasion ecology, from Linnaeus to Darwin	414
Dankwoord	421
Curriculum Vitae	423
Colofon	424